

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/radio-wolna-europa/97231,Ucieczka-Jozefa-Swiatlo-do-Berlina-Zachodniego.html>

Granica stref okupacyjnych w Berlinie Zachodnim

ARTYKUŁ

Ucieczka Józefa Światło do Berlina Zachodniego

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: BOŻENA WITOWICZ 02.12.2023

Ucieczka podpułkownika Józefa Światło – w latach 1950-1954 wicedyrektora Departamentu X (Biura Specjalnego) Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego – „na Zachód” podczas podróży służbowej do Berlina stanowiła jeden z najbardziej kompromitujących epizodów historii PRL.

Fakt ucieczki wysoko postawionego urzędnika był „plamą na honorze” MBP – jak i gratką dla zagranicznych speców – jednak po pewnym czasie zapewne zostałyby zapomniane, gdyby nie cykl audycji radiowych emitowanych na antenie rozgłośni polskiej Radia Wolna Europa od października 1954 r., w których Światło, po otrzymaniu azylu politycznego w USA, dzielił się ze słuchaczami swoją wiedzą o kulisach działalności peerelowskiej bezpieki, PZPR i stalinowskiego państwa.

Kulisy władzy i bezpieki

A posiadał ją niemałą, gdyż przeszedł od samego dołu przez wszystkie szczeble ubeckiej kariery, skupiając stopniowo w swoich rękach coraz więcej władzy, wynikającej m.in. z dostępu do informacji, a zwłaszcza kluczowych tu akt osobowych pracowników resortu i partii. Znał także wielu wpływowych ludzi, m.in. Iwana Sierowa z sowieckiego NKWD, który tworzył powojenne służby bezpieczeństwa w Polsce, czy Romana Romkowskiego, późniejszego wiceministra MBP, będącego łącznikiem między kierownictwem partii a policją polityczną, który go protegował.

Komunistyczny oprawca stanowił wyzwanie moralne dla RWE, czy można komuś takiemu udzielić głosu na antenie radia. Jednak wydaje się, że przeważała wartość tego, co Światło miał do powiedzenia.

Zasłużył na ich względy swoją dyspozycyjnością, bezwzględnością, a także okrucieństwem wobec więźniów politycznych, których przesłuchiwał i nad którymi się znęcał, gdy był jeszcze szeregowym pracownikiem ubecji. Miał swój udział m.in. w aresztowaniu i porwaniu do Moskwy przywódców Polski Podziemnej, gdzie zostali postawieni pod sądem i skazani w tzw. „procesie szesnastu”, nadzorował tajne więzienie w Miedzeszynie, miał wgląd w śledztwo dot. Władysława Gomułki, którego zresztą sam aresztował, zawzięcie zwalczał wewnętrznych i zewnętrznych wrogów władzy.

Komunistyczny oprawca stanowił wyzwanie moralne dla RWE, czy można komuś takiemu udzielić głosu na antenie radia. Jednak wydaje się, że przeważała wartość tego, co Światło miał do powiedzenia. W audycjach „Za kulisami bezpieki i partii” obnażył on zbrodniczy charakter MBP i jej funkcjonariuszy: tortury, fabrykowanie dowodów, wymuszanie zeznań, procesy pokazowe, a także życie „góry partyjnej”, jej konflikty wewnętrzne, mechanizmy władzy, walkę z Kościołem i podziemiem niepodległościowym, serwilizm wobec Sowietów.

Z formularza przesłania
Kartę Stat.-Ewidenc. załącza się
do akt pers., do kopert dołaje.

Karta Statystyczno-Ewidencyjna
etatowego funkcjonariusza B. P.

Nazwisko Świątko

Imię Józef imię ojca Gabriel

1. Data urodzenia 1.1.1915 dzień, miesiąc i rok

2. Narodowość żyd

3. Obywatelstwo żydowski

4. Zajęta rodziców i posiadany majątek inżynier (ojciec)
magazynier i młynarz

5. Czy trudnił się sam funkc. przed wstąpieniem do Org. B. P. nie

6. Do jakich Partii i Org. politycz. należał w przeszłości Stronka
Org. Gordonie 1937/33, 1933/36 KZAP

7. Czy służył w wojsku 1939/39 nr. 193/45 WP

w poln. wojsk i tak dalej

8. Czy i kiedy należał do Zbrojnych Organizacji nie

wspomni nazwy organizacji

9. Czy służył w Policji i K. O. P. nie

10. Czy był zagranicą 2100 1937/44

gdzie i kiedy

11. Czy służył w więzieniu, obozie 1939/36 1936/36
1939 oboz nr. 4 2100

gdzie, kiedy i na co

12. Od kiedy pracuje w służbie B. P. i pierwsze stanowisko 1945
na Kucharskiej 1011 - Warszawa

Wzrost Nr P-123 Drukarnia Nr 1

**Karta statystyczno - ewidencyjna
etatowego funkcjonariusza BP
dotycząca Józefa Świątko**

Z radia i z powietrza

W sumie wyemitowano 141 odcinków. Do końca 1954 r. wychodziły one codziennie, po 1955 r. rzadziej. Z punktu widzenia politycznego był to materiał znakomity. Z jednej strony pozwolił społeczeństwu karmionemu zakłamaną peerelowską propagandą potwierdzić to, co od dawna wiedziało: że komuniści kłamią, kradną i mordują, zajadłe walczą między sobą i są na usługach Moskwy. Z drugiej strony skandal zapoczątkował zmiany w samym MBP i ostatecznie doprowadził do jego likwidacji.

Treść odcinków w formie 40 stronicowych broszur docierała też do Polski w ramach tzw. „akcji balonowej”, czyli dzięki wysyłaniu balonów z ulotkami, które zrzucano nad krajem. Audycje z udziałem Świątko stanowiły też przełom dla RWE, które dzięki nim zwiększyło swoje audytorium, skutecznie przełamując monopol informacyjny władz PRL, otwierając wielu słuchaczom oczy na rzeczywisty stan rzeczy i mobilizując ich do oporu wobec władz komunistycznym.

Józef Świątko urodzony 1 stycznia 1915 r. w biednej żydowskiej rodzinie jako Izak Fleischfarb, pochodził ze wsi Medyń niedaleko Zbaraża. Swoją edukację zakończył na 7 klasach szkoły powszechnej. Jeszcze przed II wojną działał w organizacji syjonistycznej Gordonie oraz w Komunistycznym Związku Młodzieży Polskiej i dwukrotnie siedział w więzieniu za działalność antypaństwową.

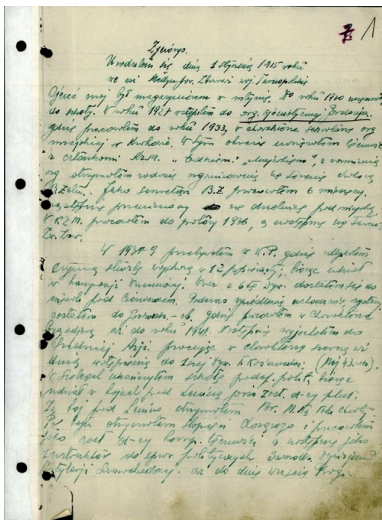
We wrześniu 1939 r., walcząc w Wojsku Polskim dostał się do niemieckiej niewoli, uciekł z niej i zbiegł na teren Zachodniej Ukrainy. Stamtąd, podczas wysiedlenia uchodźców, zesłany został do Kazachstanu, gdzie poznał Justynę Świątko. W kwietniu 1943 r. ożenił się i przyjął jej nazwisko.

W maju 1943 r. otrzymał przydział do armii Berlinga, gdzie pełnił funkcję zastępcy dowódcy plutonu łączności, następnie oficera polityczno-wychowawczego. Po dotarciu z I Dywizją do Warszawy w październiku 1944 r. brał udział w organizowaniu Wydziału Śledczego Komendy Wojewódzkiej MO i otrzymał awans na podporucznika.

Czas ucieczki miał ścisły związek z rozwojem sytuacji międzynarodowej. W dniu 5 marca 1953 r. zmarł Józef Stalin i powszechna była świadomość, że zakończyła się pewna epoka.

Właściwa praca Światły dla organów bezpieczeństwa publicznego rozpoczęła się w maju 1945 r., gdy otrzymał stanowisko zastępcy kierownika WUBP w Warszawie. Awansowany na kapitana, w grudniu 1945 r. objął stanowisko zastępcy kierownika UBP na okręg warmińsko-mazurski w Olsztynie, by następnie – po awansie na stopień majora – przenieść się do Krakowa, gdzie pełnił funkcję zastępcy kierownika WUBP.

W październiku 1948 r. został przeniesiony do „centrali” MBP w Warszawie, pracował pod skrzydłami gen. Romkowskiego i otrzymał awans na podpułkownika. W marcu 1950 r. objął stanowisko zastępcy dyrektora Biura Specjalnego MBP. Ostatnim etapem kariery Światły w organach bezpieki było stanowisko wicedyrektora Departamentu X, które zajmował od 1 grudnia 1951 r. do 5 grudnia 1953 r., tj. do dnia swojej ucieczki.

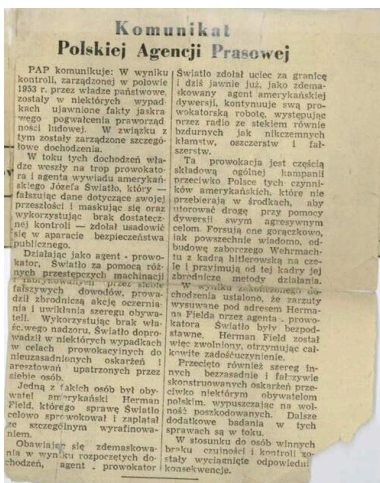

Życiorys Józefa Światła z 31 maja

1945 r., sygn. IPN BU 0193/7549

Berlin Zachodni

Czas ucieczki miał ścisły związek z rozwojem sytuacji międzynarodowej. W dniu 5 marca 1953 r. zmarł Józef Stalin i powszechna była świadomość, że zakończyła się pewna epoka. Wkrótce potem został aresztowany i stracony szef NKWD Ławrientij Beria. Światło wyczuł, że człowiek z jego przeszłością sam może wkrótce stać się ofiarą. Czekał jedynie na dogodny moment, który pojawił się wraz z podróżą służbową do Berlina Wschodniego, gdzie realizował wraz ze swoim przełożonym, płk. Anatolem Fejginem, „tajną misję” MBP.

Opublikowany w Trybunie Ludu komunikat dotyczący ucieczki Józefa Światła

Obaj funkcjonariusze bezpieki przeszli do Berlina Zachodniego na zakupy. Tam Światło uspił czujność Fejgina, niepostrzeżenie oddalił się, a następnie zgłosił się do ambasady USA i poprosił o azyl polityczny. Był to ruch ryzykowny, ale Światło wiedział, że ma do zaoferowania CIA swoją obszerną wiedzę o systemie władzy PRL i mógł z dużą dozą prawdopodobieństwa przyjąć (o ile nie była to akcja uzgodniona), że jego oferta współpracy zostanie przyjęta.

Ze skromnych informacji Departamentu Stanu wiemy, że żył w USA pod zmienionym nazwiskiem, przeszedł operację plastyczną i zmarł 2 września 1994 r.

Józef Światło formalnie pozostawał w ewidencji pracowników MBP do 30 września 1954 r., gdy MBP nie mogło już dłużej ukrywać faktu jego zdrady i dezercji. Stało się to po tym, gdy 28 września 1954 r. podczas konferencji prasowej w USA publicznie ujawniono, że rząd amerykański przyznał Światłu azyl polityczny. W wyniku ucieczki Światły aresztowany został jego przełożony, dyrektor Departamentu X, płk. Anatol Fejgin, zwolniony z pracy został także odpowiedzialny za pracę departamentu wiceminister Romkowski. Dekretem z dnia 7 grudnia 1954 r. zlikwidowano MBP, a w jego miejsce powołano Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego przy Radzie Ministrów.

Do dziś żywe są spekulacje, czy, kto, a raczej jakie spec służby stały za ucieczką Józefa Światły ze wskazaniami zarówno na sowieckie, jak i amerykańskie. Ze skromnych informacji, jakie IPN uzyskał z Departamentu Stanu USA wiemy, że żył on w USA pod zmienionym nazwiskiem, przeszedł operację plastyczną i zmarł 2 września 1994 r.

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ